

KELOĞLAN MASALLARINDA SİHİR VEYA BÜYÜ¹

Dr. Öğr. Üyesi Mualla MURAT²

Türkçe Öğretmeni Öznur İŐGÖREN³

Türkçe Öğretmeni Rabia ÇATAKLI⁴

ÖZET

Sihir ve büyü insan tarihinin başlangıcından bu yana her türlü toplumda ve kültürde görülmüştür. Türklerde şamanizm döneminde büyü söz konusu olmuştur. Hatta şamanın asli görevlerinden birisi büyüdür. Şaman bu özelliğini genellikle hastaların tedavisinde kullanır. Hz. İsa ve Hz. Musa'nın kerametlerinde büyüye bağlanan yorumlarda olmuştur. Hak dinlerinde görülen sihir insanların günlük hayatlarında aciz durumlarda kullandığı bir umut bir çare olarak hala günümüzde yaşamaktadır. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: "Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, sihir, füsün, bağı." (Türkçe Sözlük (1), 1998: 369). Büyü ve sihir eş anlamlı gibi kullanılmasına rağmen aralarında fark olduğu görüşünde olanlar vardır. Günlük hayatta daha çok menfaat ve çıkar için kullanılan bu eylem büyü sözcüğünün hakimiyetine geçmiştir. Edebiyatımızda ise; sihir çok daha masum bir ifade ile aşıkların maşukların etkisinde kaldığı duygu ile ifade edilir. Divan edebiyatında çeşitli mazmunlarda yer alan sihir edebiyatın başka alanlarında da görülmektedir. Gerçi masallar grubuna giren keloğlan masallarında zaman zaman büyü ve büyücülük ile ilgili kavramlara da rastlanır. Bu çalışmada 118 keloğlan masalı taranarak büyü sihir sözcüklerinin nerelerde ve nasıl geçtiği tespit edilerek Türklerin kolektif şuurunu yansıtan bu türde o günkü toplumun inançları ve bunların kullanım biçimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Gömüleme yöntemi kullanılarak yapılan bu araştırmada toplumdaki değerler normlar sınıflar statüler tespit edilerek ilişkileri, bu ilişkiler çerçevesinde mücadele ve sonuçları günümüze yansıyan yanlış ve doğruları ele alınarak eğitimde kullanılmak üzere araştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sihir, Büyü, Masal, Keloğlan, Eğitim

¹ Bu çalışma 2. Uluslararası Mardin Artuklu Bilimsel Araştırmalar Kongresinde tebliğ olarak sunulmuştur.

² İstanbul Aydın Üniversitesi, muallamurat@yahoo.com

³ İstanbul Aydın Üniversitesi SBE, Türkçe öğretmenliği, oznurisgoren97@gmail.com

⁴ İstanbul Aydın Üniversitesi SBE, Türkçe Öğretmenliği, catakli Arabia53@gmail.com

MAGIC AND SORCERY IN KELOĞLAN TALES

SUMMARY

Magic and sorcery have been seen in all kinds of societies and cultures since the beginning of human history. Turks have been involved in magic during the shamanism period. In fact, one of the main tasks of the shaman is magic. The shaman often uses this feature to treat patients. In the miracles of Jesus and Moses, he has commented on magic. The magic seen in true religions is still alive today as a remedy for hope that people use in incapacitated situations in their daily lives.

Turkish Language Institution Turkish Dictionary: genel General laws that apply to those who claim to obtain results contrary to the laws of nature, given the name, forgiveness, magic, sorcery. ”(Turkish Dictionary (1), 1998: 369). Although magic and sorcery are used as synonyms, there are those who think that there is a difference between them. This action, which is mostly used for benefit and interest in daily life, has become dominated by the word magic.

In our literature; sorcery is expressed in a much more innocent expression with the feeling that the lovers are under the influence of the dancers. The magic of Divan literature is also seen in other fields of literature. Though Keloğlan tales belong to the group of fairy tales, concepts related to sorcery and witchcraft are sometimes seen.

In this study, 98 Keloğlan tales has been searched, and where and how the words magic spell went through in 39 fairy tales were examined and the beliefs of the society of that day reflecting the collective consciousness of the Turks were tried to be determined. In this research, which is done by using burial method, values, norms, classes, statuses are determined in the society, the relationships and struggles within the framework of these relations and the results are reflected to the present day, and the research is done to be used in education.

Keywords: Magic, Sorcery, Tale, Keloğlan, Education

GİRİŞ

İnsanoğunun varolduğu andan itibaren bilimsel yönden ulaşamayacakları akıl yoluyla çözemeyecekleri sorunlarında sihir veya büyüye yönelmişlerdir. Mezopotamya kaynaklarında dişi demonun kötülükleriyle mücadele etmek için onun figürünün genellikle taş ve bronz levhalar üzerine işlendiği, bazen de küçük boyutlu metinleri içeren, kişinin boynuna ya da duvara asmak için bir çıkıntısı bulunan, büyüsel olarak koruyucu amaçlı yapılmış çok sayıda tılsım ya da muska ele geçmiştir. Bu levhalarda Lamaştum, kükreyen aslan başlı, eşek kulaklı, kıllı vücutlu, aslan pençeli, iki elinde birer yılan tutar ve göğüslerini bir köpek ve bir domuz yavrusuna emzirir şekilde tasvir edilmiştir.

Kültepe’de bulunmuş büyü metinlerinin genel özelliklerine bakılacak olursa, bu metinlerin neredeyse tamamının, ezberlenmelerini de kolaylaştıracak şekilde şiirsel bir üslupta kaleme alındıkları görülmektedir.

Roma ve Mısır medeniyeti; Orta Asya Türk kültürü gibi kadim birikimlerde büyü uygulamalarının genişliği ve çeşitliliği bilinmektedir. Onlara göre “büyücü” görüşüne başvurulması gereken bilge ve seçkin bir insandı. Ayrıca büyücünden ve ona karşı alenî düşmanlıktan korkulurdu. Zira onlar, düşmanlarını olağanüstü güçleriyle zarara uğratıp yok edebilirlerdi.

Çelebi, sihir kavramının sözlükte “bir şeyi olduğundan başka türlü göstermek, aldatmak, oyalamak; birinin ilgisini çekmek, gönlünü çelmek” mânalarında masdar olan sihr kelimesi “hile, aldatma; sebebi gizli kalan iş” anlamlarına geldiğini not eder (Çelebi, 2009).

Sözlükte "sebebi bilinemeyen, hakikati idrak edilemeyen, latif ve ince şey"l manalarına gelen "shr" kökü "aldatmak, hile yapmak ve akli çelnek" anlamlarının yanı sıra, henüz varlıkların dış görünüşlerinin belirginleşemediği ve bu sebeple gerçekte olmadığı halde alaca karanlıktan dolayı gözün algılamakta yanıldığı "seher vakti", ince ve latif tesiri sebebiyle "gıda" ve ayrıca "akciğer" gibi vücudun içte kalan organları anlamlarını da içermektedir (Akt: Bulut, 2003).

Sihir kelimesinin ıstılah anlamı ise "tabiat üstü gizli güçlerle ilişki kurarak veya kendilerinde gizli güçler bulunduğuna inanılan bazı tabii nesnelere kullanarak zararlı, faydalı veya koruma gayeli bazı sonuçlar elde etmek için yapılan işler" şeklinde tarif edilir (Akt: Bulut, 2003).

Şifa veya herhangi bir elde etme durumlarına karşı kullanılan sihir veya büyüden hak dinlerinde de bahsedilir ve sihir veya büyüün batıl olduğu hükmü verilir.

Hâkim zihniyetler, insanlar üzerindeki egemenliklerini devam ettirmek üzere bir taraftan Süleyman, Musa, İsa ve Hz. Muhammed (s.a.v.) gibi peygamberlere karşı sihir ve sihirbazlara başvururken; öte yandan bu peygamberleri bizzat sihirbazlık yaparak halkı aldattıkları şeklinde bir itham ile susturmaya çalışmışlardır (Bebek, 1998).

İslam dininde sihir veya büyüün yasak edilmesine rağmen uzun süre veya halen bu yola başvurulmasının sebebi Arapların islamdan önce kültürüne alışkın olmalarıdır. İslam öncesi Arabistan'da, Hıristiyanlık ve Yahudiliğin tesiri ile gelen unsurlar hesaba katılmazsa ruhlar alemi yani metafizik alem, Allah ile kabilelerin ilahları ve cinlerden meydana gelmekte ve insanları bu alem ile birleştiren bağlar sihirbazlar, kahinler, şairler ve mecnunlar vasıtasıyla kurulmakta ve bunların söz konusu alemde haber verdiklerine inanılmaktaydı (Akt: Bulut, 2003).

Türkiye'nin birçok yöresinde görülen, şaman gelenekten gelen ebenin doğum sırasında, doğum yapacak kadının göbeğini eliyle ovarak “benim elim değil Fatma Ana'nın eli” sözünü söyleyerek işe başlaması (Ersoy, 2007: 6869) bir tesadüf olamaz. Aslında bu durum, antik Mezopotamya'da çıkmış bir geleneğin zaman ve inanç sistemleri içinde değişerek günümüze kadar ulaşmış bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan “benim elim değil Fatma Ana'nın eli” ifadesinin Orta Asya Türkleri arasında “benim elim değil, Umay Ana'nın eli” şeklinde yaşaması (Ersoy, 2007: 68-69) kültürler arası etkileşime bir örnek olabileceği gibi, girişilen herhangi bir işlemin, olumlu sonuçlanması için, o kültüre ait inanç sistemi içindeki ilahi bir varlığa atfedilmesi, evrensel bir anlayışın sonucu olarak da değerlendirilebilir. (Akt: Erol,2017).

Şamanlarda da şamanın bir nevi sihir veya büyü kullanması Türklerde Şamanizm'den gelen bir gelenektir.

İslami literatürde sihir çok geniş anlamda kullanılır ve birçok türünden bahsedilir. Örneğin Rağıp el-İsfahani (ö. 502/1108) sihri; semavî kuvvetlerin yardımıyla nefis ve ruhların unsurlar alemine tesiri (tılsım), cin ve şeytanları itaat altına almak (azaim), nefis gücünün insan ve eşyaya tesiri, son olarak da hayal gösterme ve göz boyama olmak üzere dört gruba ayırır (Akt: Bulut, 2003).

Keloğlan masalları incelendiğinde Rağıp el-İsfahani'nin 502/1108' de belirlediği başlıklar aynen geçerli çıkmıştır. Sihir veya büyüye başvuru bu durumların bir problem olduğu, bu problemin çözülmesi içinde bilim ve eğitim olduğu gerçeği eğitim fakültelerinde ve çeşitli eğitim alanlarında programlandığı takdirde sihir veya büyü sorunun çözümlenmiş olur.

Sihir veya büyü sözcükleri dilimize mecazi olarak çok farklı anlamlarda zenginlik katmıştır. Etkileyciliği anlamıyla çeşitli metaforlar ve deyimlerde yer almıştır. “Büyülü gözler”, “sihirli sözler” gibi. Edebiyatın insan üzerindeki etkisini de sihir veya büyüün etkisiyle tasvir edilir.

Sihir, gizli birtakım yöntemlerle insan ve tabiat üzerinde olağanüstü etki yapma ilmi ya da sanatı olarak tanımlanabilir. Sihir gibi insanı etkileme gücüne sahip güzellik ve çekicilik, sihrin özel anlamları arasındadır. Genel anlamda etkili ve güzel söz söyleme sanatı olan edebiyat, özel anlamda ise şiir sanatı gerek kaynağı gerekse de muhatap üzerinde oluşturduğu olağanüstü etki sebebiyle sihir ve büyü ile ilişkilendirilir. (Karaman, 2015).

Edebi türler içinde en büyümlü türlerin başında masal ve efsaneler gelir.

Büyümlü gerçekçilik metinleri ile masallar arasındaki ilişkinin irdelenmesi ise, ele alınan metinlerde büyümlü gerçekçiliğin “büyü”sünü ortaya koyan öğelerin mitik ve/veya arketipsel olup olmadıkları sorularından öteye gitmemiştir. Büyümlü gerçekçiliğe sorulmamış sorulardan biri ise, fenomeninin “büyü”sünün neden efsanevî, fantastik vb. değil de masalsı öğelerle edebileştirildiğidir.

Büyümlü gerçekçilik metinlerinin anlatı kişilerinin, fantastik öğelerle kurulmuş veya efsanevî anlatılarla oluşturulmuş metinlerdeki anlatı kişilerinden farklı bir metin-içi alımlamaya sahiplerdir: Onlar için büyümlü gerçekçiliğin “büyü”sü, metnin evrenindeki “gerçek”ler kadar “olağan”dır.

Şiir türü ise sihir veya büyüün en olağan üstü şeklidir.

Klasik Türk şiiri, bir geleneğe yaslanan, bu geleneği asırlarca işleyip harmanlayan bir şiirdir. Bu anlamda, gerek sosyal hayatta eski Türklerden beri var olagelen sihir olgusu gerekse de sanat ve edebiyatın poetik ve estetik yapısı, sihir ve büyüün klasik Türk şiirinde yoğun bir şekilde kullanılmasında etkili olmuştur (Karaman, 2015).

Keloğlan masallarında görülen sihir veya büyü insanoğlunun karmaşa ortamında aciz kaldığı, baskılandığı ve kendine ait olanları kaybettiği zaman ortaya çıkmaktadır. Bu durumda sihir veya büyüü kullanma amacı güç elde etmek karmaşadan zararsız çıkmaktır. Münferit olaylarda güç psikolojisi üzerine çok az çalışılmış bir konu olmasına rağmen, siyaset ve devlet işlerinde güç sosyolog, psikolog, felsefecilerin ve ekonomistlerin çalıştıkları önemli bir konudur.

Thucydides, devlet ile insan doğasını birbirine benzetmiş, insanı egoist bir varlık olarak tanımlamıştır. Ona göre tıpkı insanın bencilce güçlü olmak istemesi gibi, devlet de güçlü ve egemen olma isteği gütmektedir (Keyik, 2019).

Nye gücü hava durumu, aşk gibi metaforlarla ifade eder, tanımını yapılamayacağını ancak etki unsuruyla anlaşılabilirliğini açıklar. Bu etki unsuru gücün iyi, doğru ve adil veya yanlış, kötü ve adaletsiz kabul ettikleri durumda ihtiyaç duyulan gücün değerler ve normlarla ile de ilgisi olduğu kadar hukukla ile de ilişkisi vardır. Değerler ve sınıf farkları içerisinde ki norm ve kültür çatışması adaleti sağlayan bir hukuk sistemine bağlı değil ise haksızlığa uğrayan birey hakkını aramak için acze düştüğünde sihir veya büyüye yönelir. Ayrıca Waltz, yine klasik realistlerden farklı olarak güç kavramını başat bir “amaç” olarak değil; gerektiği zaman kullanılacak bir “araç” olarak görmüştür. Ona göre güç, yalnızca ihtiyaç olduğu zaman kullanılacak bir araçtır (Keyik, 2019).

İnsanların bir şeyi iyi, doğru ve adil olarak kabul ettikleri ölçüt; kar ve menfaat temelinde değerlendirilmektedir. Yanlış, kötü ve adaletsiz olarak kabul ettikleri ölçüt ise; zarar ve kayıptır (Akt; Kargın, 2016).

Fertler veya devletler arasındaki ilişkiler içinde ki çatışmalar neticesinde çıkan kısacası “kar” “zarar” durumlarında kaybetme veya kaybetme ihtimaline karşı kazanma amacıyla kullanılan sihir ve büyüünün güç faktöründen dolayı şiddet unsurundan farkı yoktur. Şiddet ve sihir veya büyüünün kullanım amaçları aynı olduğu gibi sonuçları da aynıdır. Akıl yürütme, problem çözme, adil olma gibi özellikleri kazanamamış bireyleri eğitim sorunları bu yanlışlara sebebiyet vermektedir, sonucu ise suç işlemeye gider. Bu durumda eğitim fakültelerinde özellikle Türkçe öğretmenliğinde metin aracılığıyla öğrenme de bütün edebi türlerin olduğu kadar masallarında özellikle eğitim programlarına dahil edilmesi, spesifik yöntem ve metotlarla derslerde kullanılması, kişisel gelişimde içselleştirilerek öğreneni aklını kullanması, adalete güvenmesi, suçtan uzaklaşması sağlanabilir.

Keloğlan masallarında sihir veya büyüünün şenlik veya gösterilerde de kullanıldığı tespit edilmiştir. “Ali Cengiz oyunu” masalında eğlence için yapılacak gösteride hokkabaz ve sihirbazlar çengi ve çalgıcılarla birlikte sıralanır.

“Fermanın olursa padişahım, çengileri çalgıları, cambaz, hokkabaz, perendebaz ve sihirbazları çağıralım; gelsinler, efendimizi oyalasınlar,” diye bir bir sayar.

1. KELOĞLAN MASALLARINDA GEÇEN SİHİR VEYA BÜYÜ OLAYLARININ ÇEŞİTLİ AÇILARDAN ÖRNEKLERİ

1.1. Keloğlan Kurda Karşı

...Cinler cirit oynarken eski hamam içinde....

...Bir sinek, bir kartalı sallayıp vurdu yere...

...Yer yarıldı masal çıktı, masaldan da Keloğlan çıktı...

1.2. Keloğlan İle Kötü Hasan

...Şafak söküp ortalık ağarmadan, bu cüceler, birer ikişer ortalıktan silinip yok olmuşlar...

1.3. Keloğlan ve Sihirli Saçlar

...Keloğlan ağabeylerinin atlarını hazırlamış. Kendi kendine bu yarışı kazanacağına inanıyormuş. Çünkü Keloğlan'ın bir sırrı varmış. Ağabeylerinin gitmesini beklemiş. Sonra cebinden bir kutu çıkarmış. Bu kutuda bir beyaz, bir siyah bir de kahverengi saç varmış. Bu saçları Keloğlan'a yaşlı ve bilge bir adam vermiş. Keloğlan kutuyu açınca yaşlı adamın uyarısını hatırlamış. Yaşlı adam: "Bir gün bu saçlar, sana imkânsızı yapmanı sağlayacaktır." demiş...

1.4. Keloğlan ve Ünlü Falcı

Padişah da ne zamandır bir falcı ararmış meğer. Babasının emanet ettiği kılıcın sırrını çözdürmek için. Kılıcın sırrının çözülmesi için o güne dek denemediği falcı, bilgin, büyücü kalmamış. Kılıcın sırrını bir türlü çözememişler. Padişahın adamları Keloğlanı bulunduğu köyden apar topar aldıkları gibi yaka paça padişahın huzuruna çıkarmışlar...

1.5. Keloğlanın Eşeği

Fatma Hanım etrafındaki kız, erkek bir sürü çocuk dile gelmiş eşeği tahayyül ederek vücutlarında bir ürperme hissediyorlardı. Bunu sezen Fatma Hanım:

-Yavrularım, dedi konuşan eşek bir hakikat değildir, bu bir sihir veya büyücülük neticesinde yapılmamıştır. Keloğlan uzun müddet at cambazhanesinde çalıştığı için birçok marifetler arasında orada Frenklerin vantriloktuk dedikleri karından konuşma, ağzı kapalı olduğu halde söz söyleme san atını da öğrenmişti.

Eşeğin söylediği lakırdılar hakikatte keloğlan tarafından telaffuz olunmuştu.

Keloğlan masal anlatıcıları veya bu masalı yazıya ve yayına geçiren masal ustaları bilgileri dahilinde masaldaki olağan üstülükleri mantık dışı olanlarına açıklama getirirler. Halkın tahayyülünde anlamsız ümitlere yer vermezler.

2. GÖZ BOYAMA İLE İLGİLİ KELOĞLAN MASALLARI

Keloğlan, bilgili, görgülü, güzel bir padişah kızı ile evlenmek arzusu ile kurduğu hayallerde, statüsünü yükseltmek ve iktidar sahibi olmak için Ali Cengiz oyunlarını öğrenmeye karar verir. Ali Cengiz öğrencilerini bütün oyunlarını öğretir ama hiç birine püf noktasını söylemez. İki yıl süren bu eğitimde Keloğlan akıllılık eder ve ustasını gizlice gözetler.

Halta (tasma) tılsımı ve annesinin yardımı ile destanlarda görülen don değiştirme motifi ortaya çıkar.

Annesine, tazı olarak bin altın, koç olarak elli altın, küheylan olarak bin altın kazandırdıktan sonra Ali Cengiz ile karşılaşır. Ali Cengiz'in Küheylan olduğu sırada sırtına binmek üzere iken birden güvercin olur, sarayın bahçesine doğru uçar. Ali Cengiz güvercini kapmak için atmaca olur, atmacadan kurtulmak isteyen Keloğlan sarayın bahçesinde sultanın ayağına düşen bir gül olur. Ali Cengiz gülü almak üzere iken darı, Ali Cengiz ise tavuk olur. Nihayet keloğlan haline gelir ve padişaha her şeyi anlatır ve istediği gibi padişahın kızı ile evlenir ve saraya yerleşir.

Yaşama mücadelesi için doğru ilişkiler kuran hem varlıkları tesir altına alır hem göz boyama yolu ile hayallerine kavuşur.

Bir başka Ali Cengiz oyunu masalında Keloğlan aynı amaçla padişahın kızına talip olur. İlkinden farkı Keloğlan burada kendini yeterli görmez ancak iyi eğitim almış bir kızın kendini düzelteceğine inanır. Bir başka varyantta Keloğlan kendini çok kıymetli görür ve ancak padişahın kızını kendine layık görür. İki varyant arasında keloğlanın birinde egosu olduğu diğerinde ise daha mütevazı olduğu ve kadınlara güvendiği görülür. Bu varyantta at, koç, kuş, elma, atmaca, darı, tavuk ve sansar değişimleri görülür. Ali Cengiz oyununun bir oyunun başka bir varyantında Ali Cengiz'in kızları Keloğlana yardımcı olur.

Büyüler yolu ile kullanılan iki kimlikten birisi derviş birisi ise avcıdır.

2.1. Keloğlanın Allı Gelini

...Yine düşmüş yollara, varmış padişahın görkemli sarayına. Yüzünü kızartmış, oğlunun düşünü anlatmış...

...Sonra «böyleyken böyle padişahım» demiş. Padişah gülmüş, Keloğlan'ın anasına dönmüş:

“Olur” demiş, “Neden olmasın... Ne var ki, bir koşulum var benim de” “Oğlun” demiş, bir kabak bulacak, adı balkabağı olacak. Sapı gümüştten, yüzü beyaz simden, içinde bir güzel, bu güzel benim kızıma benzer. Gerçekte bu bir peri, süzülür gözleri. Öpünce yüzüğü uçar gider gökyüzüne, dönmez bir daha yeryüzüne...

...Derken bir su içmek istemiş, eğilmiş pınara. Bir avuç su alayım derken, gözleri şaşkına dönmüş birden. Pınarın içinde bir güvercin, konuşur güzellik için: «A Keloğlan, Keleşoğlan, düşünme kara kara, iç su kana kana, kendini bahtsız sanma. Yarın padişah, hani benim balkabak, nerede derse ne yanıt verebilirim diye yerinme. Yeter ki sözümü iyi dinle. Padişah sarayda, sihirli yüzük dilinin altında. Elde ettin mi onu her isteğin yerine gelir...

2.2. Beyaz Güvercin

Bu masal da vahşi doğanın çatışması ile ortaya çıkan olay akışına göre fiziksel gücü olan atmacanın kendinden daha naif olan beyaz güvercini av olarak yakalamaya çalışması hayvanlardan daha güçlü olan keloğlanın güvercini kurtarması ile sihirli eylemler başlar.

Güvercini kurtaran

...Ey Keloğlan Keloğlan!

Seni de kurtarsınlar

Dilerim yoksulluktan!...

Yapılan iyiliğin karşısında güvercinin bir adet beyaz tüyü keloğlan aç kaldıkça imdadına yetişir. Maslow'un hiyerarşisindeki birinci basamağın (acil ihtiyaçlar) gerçekleşmesi görülür.

2.3. Peri Kızı

Sarayın bahçesinde gergef işleyen sultan etrafında sürekli dönen bir güvercinin peşine düşer, olay akışı böyle başlar. Aslında güvercin bir şehzadedir. Peri kızları şehzadeye aşık olur ve onu güvercine çevirirler. Sultan akıllıca davranır, sarayın bahçesinde ki ağaca sihirli iğneler takar ve peri kızlarından kurtulurlar. Güvercin tekrar şehzade olur ve sultanla evlenir.

Kıskançlığın sebep olduğu ilişkiler zincirinde kötü kaybeder, iyi kazanır. Kötülük yapabilmek için sihir veya büyüye ihtiyaç duyulur. İyi ise akıllıca davranarak problemleri çözer. Kudret akıldadır.

2.4. Keloğlan ve Kırmızı Taş

Masal bu ya o sırada bir kuş Keloğlanın odasının camına gelmiş ve ona seslenmiş.

"Keloğlan keleş oğlan

Neden bu telaş oğlan,

Annen sana kal dedi

Ama sen gel geç oğlan"

...Keloğlan . şaşırılmış önce. Kuşun nasıl konuştuğuna akıl sır erdirememiş. Sonra - Sen nasıl konuşuyorsun böyle diyerek kuşa doğru koşmuş, kuşu kanadından yakalamaya çalışmış. Kuş öyle bir uçmuş ki, sanırsınız bir daha kimseler yakalayamaz onu...

...Keloğlan evden çıkmış, saatlerce yürümüş, yürümüş bir süre sonra kaybolduğunu anlamış. Kaybolmuş ama sanki başka bir ülkeye gelmiş gibiymiş. Her yerde kırmızı taşlar varmış. Taşlara doğru eğilip dokunmaya çalışınca, taşlar kaçmaya başlıyormuş. Keloğlan onları kovalamış, taşlar kaçmış, Keloğlan kovalamış taşlar kaçmış ve annesinin söylediği o rüzgar Keloğlanı almış uçurmuş...

...Keloğlan elindeki kırmızı taşı kuşa doğru fırlatmış;
- Benim başıma ne haller açtın. Senin yüzünden nerelere geldim ben, anamı nasıl bulacağım söyle bana. Köyüme nasıl döneceğim diye bağırmaya başlamış. Taş kuşun kafasına çarpmış, çarpıp çarpmaz etrafa kırmızı taşlar yağmaya başlamış ve o kız güzeller güzeli bir prenses olmuş...

Keloğlan ve kırmızı taş masalında öne çıkan nesne kuş ve taştır. Hayvanların dile gelmesi olağanüstülüğü ile karşımıza çıkan bu masalda taşın kuşa çarpması üzerine kuş prensese dönüşür. Keloğlanın prensese ulaşmasını sağlayan kuş aynı zamanda başına bir sürü iş gelmesi ile birlikte taşın keloğlana yardım etmesi üzerine prensese kavuşur. Bu masalda sihir veya büyüün sebep sonuç ve amaçları belli değildir. İyi kalpli keloğlana talih kulunun vurması söz konusudur.

2.5. Oduncu Keloğlan

Keloğlanın üşengeçliği üzerine başlayan olay akışı, padişahın oğluna yardım edip kaplanı öldürmesi ile başlar. Padişah keloğlanı ödüllendirmiş ve sihirli kutu hediye etmiştir. Bunun üzerine gelişen olayda sihir unsuru kendini göstermiştir. Hediye edilen kutu keloğlanın arzularını yerine getirmektedir. Padişahın oğlunu kurtararak verdiği emeğin karşılığında aldığı sihirli kutunun mükafatı bir süre devam eder, bu mükafat onu tembelleğe götürünce kutusu çalınır. İyilik yaptığı kedi ve köpek tekrar kutuyu getirirler. Keloğlan kutu ile birlikte elde ettiklerinin sonucunda ağa olur ve köylüsü ile birlikte rahat bir yaşam sürer.

Bu masalda ergenlikten yetişkinliğe geçen keloğlanın yardımcı kişi ve nesnelere kötülere yenip, statüde yükselmesi söz konusudur.

2.6. Sihirli Gömlek

Kara vezirin padişahlık makamına göz koyması ile sultana yaptığı sihirler olay akışını başlatır. Sultanı gizlice gayri ahlaki durumlara düşüren vezirin büyüünü keloğlan bozar. Makam ve mertebe için ahlaksızlık yapan kaybeder. Padişahın namusunu koruyarak sultanı vezirin büyüünden akıl ve cesaretiyle kurtararak emek veren keloğlan saraya damat olur.

Menfaatleri için içgüdüsel hareket eden ahlaksız insanlar yargılanırlar. Bu masalda da sihir veya büyü hırsları için aptalca davrananların cezalı durumlara düşmesine sebep olur.

2.7. İyi Kalpli Keloğlan

Keloğlanın çalışmak için düştüğü yolda hiç menfaat gözetmeksizin, acele düşmüş karınca, arı ve ceylana yaptığı iyilikler birer büyüye dönüşerek keloğlanı her türlü tehlikeden korur.

Özgeciliğin açık bir örneği olan bu masalda büyü sembolü ile dile getirilen iyilik kavramı insanoğlunun tehlikelere karşı dayanışma algısını oluşturur.

2.8. Keloğlan Yedi Kat Yerin Altında

Keloğlan, kızın evvelce verdiği kılları birbirine sürtmüş. Meydana bir at çıkmış.

Bu masalda da Keloğlanın acele düştüğü bir anda daha önceden padişahın kızının verdiği yardımcı nesne kılların sürtünmesi ile bir atın ortaya çıkması sihir görülür.

2.9. Keloğlan ile Tılsımlı Külâhın Hikayesi

...Kız belinden bir kılıç çekerek denize vurduğu gibi, deniz hemen bir yol olmuş ve kız bu yoldan geçip gitmiş....

...Hâlbuki Keloğlan külâha emir verdiği için külâh tabağı yerinden oynatmış...

...Yemekten sonra kız, arkadaşı ile top oynamaya kalkmış, fakat biraz sonra top ortadan kaybolmuş. Yine şaşırılmışlar... Daha sonra iki kız, yüzük oynamaya başlamışlar... Bu sefer de oyun arasında yüzük ortadan kaybolup gitmiş. Çok aramışlarsa da bir türlü bulamamışlar...

Bu masalda kız belindeki kılıçla denize vurarak kendine bir yol açması sihri Hz. Musa'nın deniz üzerinde yürüme kerametinden faydalanarak kolektif şuurdan aktarılan bir motiftir. Yardımcı nesnelere üzerinden yapılan sihir veya büyüde külâh emir alır ve tabağı yerinden kaldırır. Tabağın yerinden kalkmasından karşılık, oyun nesnesi olan yüzük göz boyama ile kaybedilir ve asla bulanamaz.

2.10. Denizi Kaynatan Boğa

...Eski kocaman leğeni tersine çevirmiş, yerde iki delik açarak bu leğenin altına gizlenmiş ve ne olup bitecek diye merakla bu deliklerden gözetlemeye koyulmuş. Aradan pek uzun bir zaman geçmemiş ki çiçek saksısı birdenbire çok güzel bir kız oluvermiş, hafifçe gülmüş, evin içini toplayıp düzene sokmuş ve yemek pişirmeye başlamış...

...Prenses elindeki saç tarağı ile Keloğlan'ın tarlasına çizgiler çizmiş ve bir anda orada güzel odaları ve salonlarıyla, hollerıyla bir köşk meydana gelivermiş. Her ikisi de bu güzel evde uzun zaman beraberce yaşamışlar...

Keloğlan yaptığı iyiliğin karşılığında saksı olarak büyülenmiş padişahın kızı ile karşılaşır. Lanetin kalkması ile büyü güce sahip olan prenses bomboş tarlaya tarak yardımcı nesnesi ile koca bir saray inşa eder ve yaşar.

2.11. Kel Mehmet

...“Bu sofrayı al, ne vakit karnın acıkırsa “açıl sofram “ de açılır, sonra da “kapan sofram” De kapanır,” der...

...Arap ona bir değirmen getirir. “Bu değirmeni al; sağına çevirirsen altın dökülür, soluna çevirirsen de gümüş dökülür,” der...

...Keloğlan bu tokmakları alır, biraz gider. Kendi kendine, “Bu arap dedi ki, “vur tokmaklarım demeyeyim; ya ben bunları ne yaparım?” diye düşünürken, “bakayım, bir kere “vur tokmaklarım” diyeyim, der. Orada oturur, “vur tokmaklarım” deyince, bunlar keloğlanın başına çıkarlar, pat küt keloğlanı bir temiz döverler...

Keloğlan yaptığı iyiliğin karşısında sofraya, değirmen yardımcı nesnelere ile acil ihtiyaçlarını karşılayacak servete sahip olur. Tedbirsizliği yüzünden kışkanç bir komşunun bu nesnelere çalması ile mağdur olunca iyilik yapan yardımcı hayvan (balık) bu sefer adaleti sağlamak haksızlığı önlemek için tokmak verir. Yardımcı nesnelere sihir ile Keloğlan bu varyantında rahat yaşar bir başka varyantında ise aptallığının cezasını çeker. Açıl susam açıl, keloğlan ile balık, keloğlan ile ihtiyar, şifalı su masalları da bu masalın varyantıdır.

2.12. Üç Hünherli Arkadaş

...Keloğlan ayağa kalkmış, adamın elini sıkmış.

-Benim adım Keloğlan, demiş.

-Bana da Gecegeören derler.

Keloğlan Gecegeören'le biraz konuşunca ondan hoşlanmış. Arkadaş olmaya, birlikte gezip tozmaya karar vermişler...

...Düşmüşler yola, az mı gitmişler uz mu gitmişler; bilinmez. Yolda başka birisine rastlamışlar. Bu adam da sana bana benzer bir adammış ama bir tuhaflik varmış adamın yürüyüşünde. Adım attıkça ince bacakları uzuyor, bir o tepeye bir bu tepeye adım atıyormuş...

...Onun adı da Seyrekbasan'mış. O da katılmış onlara. Üçü birlikte sürdürmüşler yolculuklarını...

...Üç arkadaş yolculuklarını sürdürürlerken başka birisine rastlamışlar. O da sana bana benzer bir adammış ama farklı bir yönü varmış bizden. Onun da ayakları tuhafmış. Ördek ayağı gibi perdeliymiş. Adı da Ördekayak'mış...

Bu masalda sihir veya büyü Keloğlanın yolda karşılaştığı üç arkadaşındaki hüner olarak ortaya çıkar. Padişahın kızını iyileştirmek için kaf dağına ulaşmada bu hünerleri kullanır.

2.13. Keloğlan ile Üç Dilenci

...Prensesin nerde olduğunu biliyorum. Siz uyduktan sonra onun güzel bir ördeğe dönüştüğünü gördüm. Sonra da pencereden uçup gitti. Şimdi şehrin dışındaki gölün içinde yüziyor...

...Keloğlan ördeğin tüylerini okşayınca kız eski haline dönmüş...

...Prenses kendisini bir iğneye dönüştürdü...

Üç hünherli arkadaş masalının bir başka varyantı olan bu masalda uzun boylu, şişko ve kopça göz sıfatlarla çeşitli meziyetlere sahip olan üç arkadaşı tılsımlı özellikler taşırlar. Masalın bu varyantında padişahın kızı hasta değil büyüdü ve geceleri ördeğe dönüşmektedir. Tılsımlı gibi işe yarayan üç arkadaşın meziyeti sayesinde iğne yardımcı nesnesi ile prensesi ördek olmaktan kurtarırlar.

2.14. Keloğlan Görünmez Adam

...Şu beğenmediğin değnek var ya, kime dokunsan onu köpek haline çevirir...

...-Peki, kedi ile gömleğe de bahane bulabilir misin? Kediye bırak sokağa, durmadan sana altın taşır. Nereden bulur, nereden aşırır sırrına akıl ermez. Gömleği de sırtına geçirdin mi, görünmez adam olursun. Ne görülürsün ne de vurulursun...

...Gömleği giyince görünmez oluyor. Demek ki bu gömlek büyüdü...

...O zaman padişah, baş vezirin bir büyücü, büyücüden de öte bir öcü olduğunu anlamış...

2.15. Sihirli Gömlek

...Elini heybesinin ön gözüne atıp bir çekmiş, iki çekmiş. Üçüncüde, bir "SİHIRLİ GÖMLEK" çıkmış...

2.16. Ne Gördün Ne Görmedin

...Koynundan küçük altın bir şişe çıkarmış. Ondan bir damla bir şey sürmüş. Görünmez oluvermiş birden...

...Beklemişler, saatleri saatlere eklemişler. Derken oyun bitmiş. Kız, babasının sarayına gitmiş. Kız gidince mercan saray da sönmüş, küçüldükçe küçülmüş. Olmuş bir bal kabağı ne ışığı kalmış ne şafağı. Beyleriyle birlikte cüceler de birer hamamböceği olmuşlar. Sağa sola kaçmışlar. Keloğlan; işte olup biteni gördünüz padişahım, demiş. Bunu yapan bir büyücü olmalı. Gönlünüzü hoş tutun. Onu arayıp bulacağım...

...Keloğlan evden çıkarken bir bakmış duvarlara, baştanbaşa kurbağa, yılan, çıyan derisi kaplı. Görenlerin şaşırır aklı. Bunların büyü için asıldığını anlamış...

...Ev yanınca Zülfiye' nin büyüleri, bozulmuş bağa, kar bastırmış dağa dönmüş...

...“Ey deri, dinle beni, sen duvarda durdukça sevgilisi Keloğlan'a yansın tutuşsun. Gel deyincede gelsin, git deyincede gitmesin!” deyip büyüü tamamlamış...

Keloğlan Görünmez Adam, Keloğlan Sihirli Gömlek, Ne Gördün Ne Görmedin masallarında kara vezir padişahın kızını sihirle uyutarak kaçıtır ve adamları ile birlikte gece alem yapar. Keloğlan sihirli değnek, sihirli gömlek ve sihirli küçük altın bir şişe yardımcı nesnelere ile olaylara vakıf olur ve prensesi kurtarır. Prensesin geceleri giydiği pabuçta sihirlidir.

2.17. Padişahın Küçük Kızı

...Keloğlan çok akıllı bir genç imiş dedik ya!.. Zekâsı da günden güne gelişmiş, konuşmaları ile de padişahın kızını kendisine bağlamakta gecikmemiş. Aslında Keloğlan iyi ve soylu aileden iken, büyücü ve sihirbaz olan anasının bedduası sonucu böyle oluvermiş...

...Anam çok gaddar, çok zalim bir kadındır. Üstelikte yaptığı büyü ile her istediğini, istediği şekle sokar... Onun için ondan hep korkarım...

...Sevgilim birtakım sesler geliyor kulağıma... Bir dön de bak! Ben bakarsam bana yakın gelir her şey. Kız dönmüş, bakmış... Birden ne görsün!.. Her taraf siyah bir duman tabakası içinde. Oğlana seslenmiş:

-Kara bir duman arkamızdan geliyor... Keloğlan:

-Korkma! O gelen duman büyük teyzemdir. Atlatırız. Demesi ile oğlan da anasından öğrendiği bir sihri kullanarak, hemen orada bir çiftçi olmuş, kızı da saban yapmış. Başlamış oğlan çift sürmeğe...

...Uzaktan şimşekler çakararak yıldırımlar düşerek koca bir bulut kendilerine doğru gelmektedir. Kız hemen durumu anlamış. Oğlanı uyandırmış... Oğlan manzarayı görünce:

-Eyyvah! bu sefer gelen anamdır... Biz ne yapsak o bizi tanıyacaktı... Artık işimiz Allaha kaldı, bakalım ne gelecek başımıza!... demiş...

Keloğlan masallarında anne motifi sevgi dolu gariban bir kadın olarak yer alırken bu masalda keloğlanın annesi gaddar bir büyücüdür. Oğlu olan keloğlana bile acımaz ve büyü yapar. Büyücü olan teyzeleri de annesi de büyülerini doğa olayları ile kullanır. Büyü gücü; şimşek koca bulut ve kara duman ile gerçekleşir. Koca bulut at gibi kullanılır, şimşek büyüde hızı simgelemektedir. Keloğlanın yardımcı nesne olarak kullandığı saban prensesi kurtarır, kendisi de çiftçi kılığına girer.

2.18. Keloğlan İle Padişah Kızı

...Keloğlan artık bahçenin sonuna geldiğinden geriye dönmüş. Dönüş yolunda ilk önce kazana rastlamış. Bu kazan-lardan birisi dile gelip konuşmaya başlamış:

-Bir zamanlar öteki dünyada biz üç arkadaşlık. Ortadaki kazan zengin idi, biz de fakirdik. Ne ettiyse bu halden kur-tulamadık. Bu, hem bizimle arkadaşlık eder hem de fakirliğimizi, çaresizliğimizi görmezlikten gelir, bir iş vereyim, yardım eli uzatayım demezdi. Şimdi biz burada birbirimize su aktarıyoruz. O da tek başına fokur fokur kaynıyor. İşte böyle Keloğlan, hallerimizi öğren, demiş ve susmuş...

...Bir zamanlar, öteki dünyada biz iki ortak kuma idik. Bu karga da bizim kocamızdı. Önce benimle evlenmişti. Sona da üstüme şu karşıdaki ağaç kılığındaki ortağımı aldı. Ba-na geldikçe ortağım sararır solar, kurur kavrulur, ona gidince de ben sararır solar, kurur kavrulurdum. Böylece kinle, hasetle, kıskançlıkla, birbirimize kötülükler ederek ömür sürdük. Şimdi de burada kocamız karga, bizler de ağaç kılığına girdik. Bana gelip konuşunca ben yeşillenip göneniyorum, orta-ğım kuruyup kavruluyor. Ona konuşunca da ben burada kavru-lup sararıyorum. Kocamız karga da "gak gak, vah vah" diyerek aramızda dolaşıp duruyor, demiş de susmuş...

Aldatma ve ihanet ile birlikte maişet sorunlarını işleyen bu masalda, iki evlilik yapan bir kocanın ahirette ki cezası olarak çaresiz bir kargaya dönüşmesi, bu adamla evli iki kadının ise ahirette birer ağaç olması motifleri ile ihanetin bir ağacı nasıl sararıp soldurduğunu, perişan ettiğini anlatan, sihirden çok hikâyede ki ahiret algısı üzerinden aktarır. Ahiret algısı üzerinden zenginlerin fakirlerin görmemezlikten gelmesi de ifade edilir.

2.19. Keloğlan Hindistan Yolunda

...Beni bir padişah oğluyla nişanlamışlardı. Bir gün peri kızları beni alarak buraya kaçırdılar. O zamandan beri dünya yüzüne çıkamadım...

...Günlerden bir gün, Keloğlan'ın karısı yemek için narlardan birini yarmış.

Aman, o ne?! Yoksa rüya mı görüyorum? Hayır, hayır! Rüya değil... Narın içinden dökülenler hep elmas...

...Kümesin kapısını açarak follukta toplanmış olan yumurtaları eline almış. Yere çömelerek başlamış yumurtaları kırmağa... Her kırdığı yumurtanın içinden kocaman bir altın parçası düşüyormuş. Yerde toplanan altınları da Keloğlan alarak kuşağına bağlamış...

Ömer Seyfettin'in 'ÜÇ NASİHAT' adlı hikâyesinin varyantı olan bu masal halk hikayesi olarak bilinir. Masal olağanüstülüğü içinde kuru ekmek, nar, yumurta yardımcı nesnelere sihir ile elmas ve altınlar ortalığa saçılır. Peri kızları her zaman olduğu gibi padişahın kızını güzelliğinden dolayı kıskanırlar ve kaçırlar.

2.20. Ünlü Falcı

...Ertesi gün, sabah olunca köyden bir kese altının çalındığını söylemişler Keloğlana.

Keloğlan:

-Bir tas içinde su getirin, demiş...

...Köylüler hemen bir tas bulup içine de su doldurup Keloğlanın önüne koymuşlar. Keloğlanın ne yapacağını görmek içinde etrafına toplanmışlar. Keloğlanda anlamsız anlamsız mırıldanarak ellerini suya batırmış. Sonra ıslak ellerini yüzüne sürmüştü. Bir an düşünür gibi yapmış. Sonra da köylülere altın dolu torbayı gömdüğü yeri tarif etmiş. Köylüler koşup gitmişler Keloğlanın tarif ettiği yere. Altın torbasını elleriyle koymuş gibi kolayca bulmuşlar...

...Padişah da ne zamandır bir falcı ararmış meğer. Babasının emanet ettiği kılıcın sırrını çözdürmek için. Kılıcın sırrının çözülmesi için o güne dek denemediği falcı, bilgin, büyücü. kalmamış. Kılıcın sırrını bir türlü çözememişler...

...Keloğlan'ın yitik eşeği nasıl bulduğunu anlatınca bu haber padişaha kadar ulaşmış. Padişah da ne zamandır bir falcı ararmış meğer. Babasının emanet ettiği kılıcın sırrını çözdürmek için. Kılıcın sırrının çözülmesi için o güne dek denemediği falcı, bilgin, büyücü kalmamış. Kılıcın sırrını bir türlü çözememişler. Padişahın adamları Keloğlanı bulunduğu köyden apar topar aldıkları gibi yaka paça padişahın huzuruna çıkarmışlar...

Olaylar, Keloğlanın ormanda bir adamın altınlarını gizlice gömerken gözlemlemesi ile başlar. Altınların yerini unutan adama büyücümüş gibi yardım etmesi halkın dikkatini çeker. Babasının kalan kılıcın sırrını öğrenmek isteyen padişah büyücülük ile ün salmış keloğlanı sarayına getirtir. Mucize umarak her türlü denemenin sonucu maalesef fayda vermez. Öfke ile fırlattığı kılıç sapından ayrılır, padişaha babasından kalan mirasın yeri sap ile kılıç arasında kalan boşluktan fırlar. Bütün falcı ve büyücülerin atma tutma yöntemi ile rast gele yakaladıkları bir iki bilgi gibi Keloğlanda bu iki deneme ile şöhrete kavuşur. Günlük yaşantıların zaman zaman getirdiği problemlerin çözümlenmesi için sihir veya büyünün yalnızca acizler tarafından başvurulmuş bir arayış olduğu vurgusuna varılan bu masalda aslında sadece akıl kullanma ile çözülebileceğinin vurgusu yapılabilmektedir. Şeyh Şamil'in atasının topuzunda çay ve fındık tohumlarını Rusya'dan ülkemize kaçırmaması anekdotu da kolektif şuurdan, masal anlatıcısı tarafından yansıtılmıştır.

2.21. Keloğlan ve Sihirli Saçlar

...Keloğlan sihirli kutusunu çıkarıp içinden siyah saçı çıkarmış ve ovmuş. Siyah saç bir ata dönüşmüş. Atın üzerinde bu defa siyah bir sarık ve pelerin varmış. Keloğlan, pelerin ve sarığı takıp atına binmiş. Rüzgâr gibi, atıyla saraya doğru dört nala koşmaya başlamış...

...Keloğlan, ağabeyleri gidince atından inmiş ve atını bir ağaca bağlamış. Sonra kutusunu çıkarmış, kahverengi saçı almış ve saçı ovmuş. Saç birden kahverengi bir ata dönüşmüş. Atın üzerinde kahverengi bir pelerin ve sarık varmış. Keloğlan sarık ve pelerini takıp atma binmiş. Yine rüzgârla yarış eder gibi atını koşturmuş...

Keloğlanın kardeş baskısı altında kalması ve bundan dolayı bir kurtuluş yolu olarak gördüğü sihir seçmesini anlatan bu masalda ortaya çıkan olağanüstülük nesnelere: sihirli kutu, beyaz saç, siyah saç ve attır. Padişahın kızının evlenme yaşı gelmesi üzerine hazırlanan yarışta keloğlanın kendine güvenmemesi üzerine sihre başvurması insanların zorlukların karşısında kolay buldukları yolu seçmesini anlatmaktadır. Aynı zamanda bu kolay yolu sağlayacak öğeler; bir bilge tarafından verildiği için zor durumlardan tecrübe ve iş birliğine bağlı olduğu masalın derin anlamında verilmiştir.

2.22. Keloğlan ve Kırmızı Taş

Masal bu ya o sırada bir kuş Keloğlanın odasının camına gelmiş ve ona seslenmiş.

“Keloğlan keleş oğlan

Neden bu telaş oğlan,

Annen sana kal dedi

Ama sen gel geç oğlan”

...Keloğlan. şaşırmış önce. Kuşun nasıl konuştuğuna akıl sır erdirememiş. Sonra -Sen nasıl konuşuyorsun böyle diyerek kuşa doğru koşmuş, kuşu kanadından yakalamaya çalışmış. Kuş öyle bir uçmuş ki, sanırsınız bir daha kimseler yakalayamaz onu...

...Keloğlan evden çıkmış, saatlerce yürümüş, yürümüş bir süre sonra kaybolduğunu anlamış. Kaybolmuş ama sanki başka bir ülkeye gelmiş gibiymiş. Her yerde kırmızı taşlar varmış. Taşlara doğru eğilip dokunmaya çalışınca, taşlar kaçmaya başlıyormuş. Keloğlan onları kovalamış, taşlar kaçmış, Keloğlan kovalamış taşlar kaçmış ve annesinin söylediği o rüzgâr Keloğlanı almış uçurmuş...

...Keloğlan elindeki kırmızı taşı kuşa doğru fırlatmış; - Benim başıma ne haller açtın. Senin yüzünden nerelere geldim ben, anamı nasıl bulacağım söyle bana. Köyüme nasıl döneceğim diye bağırmaya başlamış. Taş kuşun kafasına çarpmış, çarpar çarpmaz etrafa kırmızı taşlar yağmaya başlamış ve o kız güzeller güzeli bir prenses olmuş...

Keloğlan ve kırmızı taş masalında öne çıkan nesne kuş ve taştır. Hayvanların dile gelmesi olağanüstülüğü ile karşımıza çıkan bu masalda taşın kuşa çarpması üzerine kuş prensese dönüşür. Keloğlanın prensese ulaşmasını sağlayan kuş aynı zamanda başına bir sürü iş gelmesi ile taşın keloğlana yardım etmesi üzerine prensese kavuşur. Bu masalda sihir veya büyüünün sebep sonuç ve amaçları belli değildir. İyi kalpli keloğlana talih kulunun vurması söz konusudur.

2.23. Keloğlan ve Balıkçı

...O günden sonra da peri kızı evin içini pırıl pırıl etti. Görülmemiş yemekler pişirdi. Ortalıkta ay parçası gibi dolaştı. Keloğlan'ın ağzı kulaklarına varıyordu. Gelgelelim, zavallılığın sevinci uzun sürmezdi. Güzel kız işini bitirdikten sonra kurbağa kabuğuna girer. Keloğlan'ın ilk gün getirip koyduğu tencereye sıçradı. Bir gün Keloğlan.Kurbağa kabuğuna hiç girmesen olmaz mı? Dedi. Hep aramızda bulunsan... Hep peri kızı olsun... Olamaz bu! dedi peri kızı...

...Peri kızının eniştesi bir devdi. Oturduğu yerden ayağa kalktı: Burnuma insan eti kokuyor, dedi Nerde? Çıkar onu, yiyeceğim...

İnsanların hırsları ve hataları çeşitli risklere ve tehlikelere sebebiyet verdiği gibi bu sorunların çözümlenmesinde sihir veya büyü gibi yanlış yön ve yöntemler kullanmak yerine daha akılcı problem çözmelere ve sabır, azim, çalışmak gibi faktörlere bağlıdır.

2.24. Keloğlan ile Yılan, Köpek, Kedi ve Balık

...Akşam olunca annesini yatıran Keloğlan yüzüğü yalar, araplar gelir...

...Farelerden biri der ki:

-“Yemin et beni yemeyeceğine, ben yüzüğün yerini diyeyim...”

Kapalı bir kutu

Eğer babam sana “Ey insanoğlu, dile dileği, vereyim muradını.” derse sen diyeceksin ki “Şu dilinin altındaki yüzüğü bana vereceksin.” Sakın başka bir şey isteme, sadece o yüzüğü al.” O arada nasıl olursa olur, dilini yüzüğe çalar (yüzüğü yalar). Hemen zebella gibi iki arap peyda olur:

Arap kölesi

Altın gümüşten bir köprü

-“Benim konağımın gündoğu tarafında bir konak yaptıracaksın, aynı benimkine benzeyecek. Senin konak benim konağa gün ışığını bir buçuk saat geç salacak. O kadar ziynetli, o kadar büyük olacak.” Keloğlan da tazısıyla pisiğini alıp ava kuşa gidermiş. Alıştığı için avcılığı bırakamamış. Zümrüt-ü Anka kuşuna vermişlermiş bir ulu ağacın “Yüzük, arabin dilinin altında uyuyor”...

İnsanoğlunun arzu ve beklentilerini yansıtan bu masalda ancak yapılan iyilikler ve verilen iyilikler karşısında erileceği, aksi takdirde mucizevi beklentilerin sihir veya büyü ile gerçekleşeceği ifade edilir. İyiliklerden daha önemlisi de aklını kullanmak, emek vermek ve çaba göstermektir. Masalın bir başka varyantı ise ‘Keloğlan ve Padişah’tır’.

2.25. Keloğlan ile Sincap Dostu

...Kendisi de dertlenen Keloğlan fakirliğini anlatmış sincaba. Çok acımış sincap onun haline, “gel sana bir iyilik yapayım” demiş...

... “Ben” demiş sincap, “Aslında padişahın kızıyım. Fakat bana büyü yapıldı ve bu hale geldim.” Ona yardımcı olacağını söylemiş Keloğlan. Ancak sincap “Çok zor” demiş, “Kaf Dağı’na gideceksin, bir ejderhanın olduğu mağaradan zümrüt suyunu alıp getireceksin.” Kasabadan keskin bir kılıç alan Keloğlan Kaf Dağı’na varmış. Mağaranın ağzında bekçilik yapan dev yılanları kılıcıyla kesmeye başlamış. Yılanların çıkardığı sesi duyan ejderha mağaradan çıkıp aşağılara doğru inmeye başlamış. Bunu fırsat bilen Keloğlan mağaraya girip zümrüt suyunu getirdiği şişeye doldurmuş. Koşarak sincaba dönen Keloğlan’ı sevinçle karşılamış sincaplık. Zümrüt suyunu içer içmez de dünyalar güzeli bir kız olmuş...

Nasrettin hoca ile keşiş fıkrasındaki benzeri soruların yer aldığı bu masalda sihir veya büyü padişah kızının sincaba dönmesinde görülür. Padişah kızının sincap olmasında ise keloğlanın aklını kullanması ve emek vermesi vardır. Olağanüstülüklerle mücadele eden keloğlanın cesareti sonucu başarılı kılar.

2.26. Keloğlan ile Sihirli Tas

...Keloğlan balığın pullarını kazımış, karnını yarıp temizlemek istemiş. Bir de ne görsün! Balığın karnı içinde kocaman bir tas durmuyor mu? Keloğlan bir sevinmiş, bir sevinmiş ki sormayın. “Hem balığı götürürüm anama, hem tası” demiş. Taşı su ile doldurup balığı yıkamak istemiş. Birden inanılmayacak bir şey olmuş. Tastan boşalttığı sular altın olarak akıyormuş yere. Keloğlan çok şaşırılmış. Birkaç kere denemiş, hep altın akıyormuş tastan. “Bu, sihirli bir taş galiba. Hemen anama haber vereyim” demiş...

Bütün masalarda görülen mucizevi bir şekilde birdenbire zengin olmak motifi bir balığın karnında çıkan sihirli tas motifi ile gerçekleşir. Emek verilmeden her türlü kazancın sonucu risktir. Hay’dan gelen huy’a gider, anlayışı vardır.

2.27. Keloğlanın Duası

...Keloğlan gezinirken, kadının birini yerde otururken görmüş. Çok ilgisini çekmiş. Kadına yaklaşmış:

— ne o nine, bir şey mi satyorsun?

— evet bir şey satıyorum. Ama benim sattığım şey herkese yaramaz!

— nedir o sattığın nine?

-Dua... demiş yaşlı kadın.

-dua mı_ hiç dua satılır mı nine? benim anam sana istediğin kadar dua etsin... deyince ninenin gözleri fal taşı gibi açılmış. Sihirli bir sesle:

- bu sihirli bir duadır, hemen yerine gelir, demiş. ‘sihirli’ kelimesini duyunca keloğlan daha da meraklanmış.

-sihirli mi? peki kaçta satıyorsun nine?

—para istemiyorum. Şu elindeki yumurtaları versen yeter!

— dua edince ne geçecek elime?

— ha ha ha... Ne mi geçecek eline? çok değerli bir şey, her tuttuğun altın olacak!

• Nine de keloğlan ı almış karşısına, başlamış sihirli sözcükleri saymaya:

- Erlina, meslina, mernuş, tebernuş... demiş. Sonra da “Hadi bakalım tuttuğun altın olsun” deyip birden ortadan kaybolmuş. Keloğlan şaşırılmış:

- Birdenbire nereye gitti bu nine? diyerek sağa sola bakmış. Yaşlı kadını bulamayınca oradan ayrılmış...

İnsanoğlunun hırslarını maddi arzuların zararlarını somut bir şekilde aktaran bu masal sihir veya büyü yolu ile elde edilen koca bir servetin insana nasıl zarar verdiğini somut bir şekilde gösteren bu masal sihir veya büyü önce elde etmek için sonra da verdiği zararlardan kurtulmak için kullanılır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada gömüleme yöntemi kullanılmıştır. Yapılan bu araştırmada, toplumdaki değerler, normlar, sınıflar, statüler tespit edilerek ilişkileri, bu ilişkiler çerçevesinde mücadele ve sonuçları, günümüze yansıyan yanlış ve doğruları ele alınarak eğitimde kullanılması düşünülmüştür. Gömülü teori, insanlar arasındaki süreci, eylemleri ve etkileşimleri açıklayacak bir kuram geliştirmek amacıyla kullanılan bir desendir. Bu desende katılımcıların anlatımlarında, algılarında ve deneyimlerinde gömülü olan süreç ve etkileşimler daha geniş bir kavramsal düzeyde olgu algılayacak bir kuram geliştirmek için kullanılır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Masal analizlerinin sonucunda büyü veya sihrin kullanılması için insanoğlunun bulunduğu durumda acz veya kudretin söz konusu olması gerekir. İnsanoğlunun doğasında elde etme arzusu vardır. Bu arzularına ulaşması içinde güce ihtiyaç duyar. Thucydides, devlet ile insan doğasını birbirine benzetmiş, insanı egoist bir varlık olarak tanımlamıştır. Ona göre tıpkı insanın bencilce güçlü olmak istemesi gibi, devlet de güçlü ve egemen olma isteği gütmektedir. (Aktaran; Mehmet KEYİK, Mehmet Seyfettin Erol). İnsanların bir şeyi iyi, doğru ve adil olarak kabul ettikleri ölçüt; kar ve menfaat temelinde değerlendirilmektedir. Yanlış, kötü ve adaletsiz olarak kabul ettikleri ölçüt ise; zarar ve kayıptır. Güç, uzmanlarca daha çok siyaset, iktidar ve devlet kavramları üzerinden açıklanmıştır.

Masallarda bu tanımlar zaman zaman devlet-halk arasında, devlet-devlet ilişkisinde görüldüğü gibi ferdi ilişkilerde de en yalın şekilde mevcuttur. Yani, insanlar yaptıkları bir iş ya da davranış neticesinde bir menfaat ya da fayda elde ediyorlarsa o işi iyi ve doğru, yok eğer bir çeşit zarara ve kayba uğruyorlarsa o işi kötü ve yanlış olarak değerlendirirler. Bu nedenle farklı çıkar grupları arasında toplumda sürekli bir çatışma vardır (Vold&Bernard&Snipes, 2002, s. 227-228). Gücün tanımını yapmak oldukça zor olmasına rağmen en basit haliyle elde etmek, hakim olmak, kadir olmak olarak anlaşılabilmektedir. Keloğlan masallarında sihir veya büyüün de kullanıldığı zamanlar ve durumlar elde etmek, çıkar sağlamak, kudret sahibi olmak şeklinde tespit edilmiştir. Genellikle Keloğlan masallarında sihir veya büyüye tenezzül edenler kötü niyetli kişilerdir. Menfaatleri için bu yolu tercih ederler. Bu menfaatler şu şekilde sıralanabilir; Kıskançlık; makam ve mevki kıskançlığı, sevgili kıskançlığı, maddi kıskançlıktır. Keloğlan masallarında sihir veya büyü zaman zaman şifre olarak karşımıza çıkar. Buda genellikle "insan olduğu için" sorumluluk üstlenerek zor durumda kalanların yardımına koşan keloğlana, lütfedilen yardımcı nesne ve şahıslarla yapılan iyiliklerdir.

Masalların içinde doğdu milletin tarihi geçmişini yansıttığı bir gerçektir. Toplumun her türlü kültürü, değerleri, ahlak anlayışı masallar yoluyla geçmişten geleceğe aktarılır. Bu dikkate alınarak eğitim programlarında masallara yer verilmelidir. Özellikle eğitim fakültelerinde okul öncesi, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliğinde masalların analizleri yapılarak çeşitli sorunlar ve çözümleri tespit edilmelidir. Tespit edilen bu sorun ve çözümlerin güncellenerek eğitimde kullanılması eğitimciler için bir materyal olarak görülmelidir. Sınıf içinde örneğin masallarda bulunan büyü ve sihir kavramlarının üzerinde beyin fırtınaları yapılarak probleme dayalı anlatım teknikleri geliştirilebilir. Öğrenciler ile birlikte, geçmişte kullanılan sihir veya büyü durumlarıyla günümüzdekiler arasında ki farklar tespit ettirilerek önlemler alınması sağlanabilir. Sihir veya büyü kullanımı karşısında yapılan yanlışların ve sonuçlarının drama ve canlandırma ile empatisi sağlanarak öğrencilerin kişilik gelişimi ile ilgili eğitim verilebilir

KAYNAKÇA

- ARANYOSI, E. U. (2011). "Edebiyatta Büyülü Gerçekliğin Büyüsünün Menşei Üzerine: Sosyal Adaptasyon Araçları Olarak Masallar", *Milli Folklor*, 23(91), 189-194.
- BEBEK, A. (1998). Ana Kaynaklara Göre Sihir. *İlmi Araştırmalar Dergisi*, 1(9), 1339-1342.
- BULUT, İ. H. (2003). "Sihirin Hakikatı ve Mucizeden Farkı" *Marife Dergisi*, yıl. 3, (1), 59-70.
- CENGİZ, O. "Sihir Kavramı Üzerine Semantik Bir İnceleme", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (48), 169-200.
- ÇELEBİ, İ. "Sihir" (2009) (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları), 37: 170.
- ERTÜRK, E., & BEDÜK, A. (2015). Sosyal mübadele teorisi bağlamında güç mesafesi ve örgütsel adalet algılamalarının örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi. *İşletme Bilimi Dergisi*, 3(1), 1-19.
- HAKAN, E. (2017). Anadolu'nun İlk Yazılı Belgelerinde Büyü ve Kehanet. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(2).

- KARAMAN, G. (2015). “Klasik Türk Şiiri Estetiğinde Sihir”. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10, 8.
- KARĞIN, V. & Tosun, H. (2016). “Sosyal Güç ve Suç Oluşumu Çatışma Teorileri”, “*Kriminoloji Suç Teorileri ve Uygulamalar*”, Ankara: Karınca Yayıncılık.
- KEYİK, M., & Erol, M. S. “Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları”. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-49.
- MUŞ, E. (2016). “*Kriminoloji Suç Teorileri ve Uygulamalar*”, Karınca Yayıncılık: Ankara.
- NUHOĞLU, M. M. (2005). “Masallar Üzerinde Çoklu Zeka ve Yapısalcılık Denemesi”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 187-205.
- NUHOĞLU, M. M. (2015). “Keloğlan ve Tasavvuf”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(6), 98-105.
- NUHOĞLU, M. M. “Keloğlan Masalları ve Kültürel Etkileşim”.
- NUHOĞLU, M. M. “Keloğlan Masallarında Propp Analizinin Dışında Kalan Örnekler”.
- ÖZALP, A. (2016). “İktidar ve güç ilişkisinin analizi elitist teori ve bürokrasi”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, (10), 231-240.
- ŞİMŞEK, G. (2008). “*Türk Sinemasında Büyü Kavramının Temsil ve Büyü Filminin Görüntü Göstergelerinin Çözümlemesi*”, Yayınlanmış doktora tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.